

yoksulluktan, eğitimsizlikten, yıkım korkusundan, işsizlikten, gecekondu tüccarlarının, simsarların ve çetelerin sömürüsünden kurtaracak önlemleri almıştır.

Bunlar yapılamadığı ve soruna köklü çözümler üretilmediği sürece kentsel, bölgesel ve ülke kalkınmasından söz edilemez.

KAYNAKÇA

- AKDAĞ, Mustafa (1975), **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ÇAKIR, Sabri (1991), "Elazığ'da Kentleşme ve Gecekondu Sorununa Genel Bir Bakış", Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu (7-9 Nisan 1988), Elazığ
- ÇAKIR, Sabri (2007), **Kentleşme Ve Gecekondu Sorunu**, Fakülte Kitapevi, Isparta.

•GERAY, Cevat (1987), **Gecekondu Yıkımı Çözüm Değil!**, 01.10.1987 Tarihli Cumhuriyet/2

•KARPAT, Kemal (1976), **The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization**, Cambidge University Pres, London, New York, Malbourne.

•KELEŞ, Ruşen (2000), **Kentleşme Politikaları**, İmge Kitapevi, 5. Baskı, Ankara

•ÖZKAYNAK, Begüm (2002), **Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi Türkiye Ulusal Raporu**, Ankara.

•SARAN, Nephane (1971), "İstanbul'da Gecekondu Problemi", Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

•YASA, İbrahim (1968), "İç Göçlerin Büyük Şehirlerin İş-güç Çeşitlerindeki Etkileri," AÜEF Dergisi, Cilt: 1, No: 1-4, Ankara

Denizli Açık Cezaevindeki Kadın Suçlulara Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış: Türkiye'deki Kadın Suçluluğunun Sosyo-Ekonomik Nedenleri

Hande ŞAHİN ÇELİK*

ÖZET

Bu çalışma yapılan anket ve derinlemesine mülakatlar aracılığıyla Denizli Açık Cezaevinde bulunan kadın suçluların demografik özellikleri, aile yapıları, işledikleri suçları ve suç işlemelelerine neden olan faktörler hakkında sosyolojik bir analiz yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, suç kavramının sosyal bir olgu olduğu kabul edilip, kadın suçluların eğitim durumları, yaşları, aileleri, yetiştikleri alt kültürler irdelenmiş ve örnekleme sınırlı kalınarak Türkiye'deki kadın suçluluğunun dinamikleri sorgulanmıştır. Çalışmada, Türkiye'de kadın suçluluğu için namus, aile içi şiddet ve patriarki gibi kavramların anahtar kavramlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'deki kadın suçluluğu ancak bu fenomenlerin bağlamında anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Kadın suçlular, Aile içi şiddet, Aile namusu, Namus cinayetleri, Türkiye

GİRİŞ

Suçun son yıllardaki hızlı artışı, onu tüm dünyada giderek çok daha büyük bir sorun haline getirmektedir. Hızlı sanayileşme, çarpık kentleşme, ileri teknolojiler gibi birçok neden, suça karmaşık bir yapı kazandırmaktadır. Suç olgusunun böylesine karmaşık bir hal kazanması, birçok disiplinin bir araya gelerek suçu

yeniden tartışmasını zorunlu kılmaktadır. Suçun kendi içinde geçirmiş olduğu evrim, disiplinler arası ve bütüncül bakışı gerektirmektedir. Ayrıca suçun bir sistem sorunu olarak ele alınması farklı boyutlarının da irdelenebilmesine olanak sağlayabilir. Bir toplumda hukuk, ekonomi, eğitim, kültür gibi birçok kurumun birbiriyle olan etkileşimi ve aynı zamanda birbiri üzerindeki tahakkümü düşünüldüğünde, toplumsal olguların, böylesi bir etkileşim ağı içerisinde incelenmesi çok daha işlevsel ve faydalı olacaktır.

Artan suç oranlarına paralellik gösterecek şekilde kadın suçluluğu da 1980 sonrası hız kazanmış ve akademik ilgileri üzerine çekmiştir. Dünyada kadınlar daha önceleri etkin olmadıkları beyaz yakalı suçlarda veya çete üyeliğinde daha etkin olmaya başlamışlardır. İngiltere'de 1950 ve 2000 yılları arasında geçen 50 yılda kadın suçluluğu 1/7'den 1/6'a yükselmiştir. Amerika'da ise 1975-1995 yılları arasında tüm hükümlüler içinde kadınların oranı % 32 oranında artmıştır.

* Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Araştırma Görevlisi

Tablo 1: Türkiye'deki kadın hükümlülerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Kadın Hükümlü Sayısı	Türkiye Nüfusu
1970	55.695	35.605.100
1975	45.247	40.347.700
1980	31.518	44.734.900
1985	29.443	50.664.400
1990	44.826	56.473.035
2000	98.969	67.803.927

DİE, 1975, 1980, 1985, 1990, 2000 Nüfus Sayımları

Tüm bu gelişmeler kadın suçlulara dair varsayımlarda da kırılmalar yaratmıştır. 1990'ların sonuna kadar hem dünyada hem de Türkiye'de kadın suçlulara dair genel bir profil varsayılmaktaydı. Bu kadınlar genel olarak eğitimsiz ve vasıfsız, fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalmış, genelde yakın çevrelerine, eşlerine, sevgililerine, yönelik suç işlemiş kişiler olarak kabul edilmekteydi. Bergsman (1989: 73)'a göre kadın suçlulara dair bu profil 1990'lar boyunca büyük ölçüde geçerli olmuştur. Türkiye'de gerek akademik çalışmalar gerekse nüfus sayımı sonuçlarındaki kadın suçlulara dair elde edilen bulgular bu profili desteklemektedir. Akyol ve Sunar (1982: 361)'in kadın katiller üzerine yaptıkları çalışma göstermiştir ki kadın hükümlülerin genelinin eğitim düzeyi düşüktür. Benzer şekilde Menokan, Sivas ve Kocaeli cezaevlerinde yapmış olduğu çalışma kadın hükümlülerin % 67'sinin ilkökul mezunu olduğunu tespit etmiştir (Menokan, 1996: 61-65). İçli'nin 1992 yılında *Türkiye'deki Suçluların Sosyal, Ekonomik ve Demografik Özellikleri* adlı çalışması ortaya koymuştur ki kadın hükümlülerin suç işlemekteki birinci nedenleri aile içinde maruz kaldıkları şiddettir (İçli, 2004: 374). Ancak eğitimsiz, mağdur ve mesleki becerilerden yoksun kadın suçlu

profili batıda ve Amerika'da değişime uğramıştır.

Özellikle kadının hem çalışma hayatında hem de özel hayatında sağladığı ilerlemeler ve kazandığı haklar, kadın suçluluğunun önemli bir kolunun kadının özgürleşmesi üzerinden tartışılmasına sebep olmuştur. Kadın suçluluğu tartışmalarının öncelerine bakıldığında kadın suçluluğunun nedenlerini biyolojik, psikolojik, ve toplumsal olarak açıklayan birçok teoriye rastlanılmaktadır. Batıda son dönemde hakim olan anlayış kadının özgürleşmesi ve kadın suçluluğu arasında bir ilişki olduğu yönündedir.

Adler'e göre kadınların özgürleşmesi aynı zamanda bir bilinç uyanmasıdır. Kadınlar sosyal alanlarda erkeklere yaklaştıkça onlarla aynı suçları işleyebilme fırsatı da buldular (Flowers, 1987: 101). Rita Simon ise Adler ile paralellik gösterecek şekilde kadınların çalışma hayatına katılmalarıyla birlikte suç işlemek için daha çok imkan yakaladıklarını savunmaktadır (Simon, 1975: 48). Ancak Türkiye'deki kadınlar batıdaki gibi bir özgürleşme süreci yaşamadıklarından Türkiye'deki kadın suçluluğunun böylesi bir bağlamda anlaşılabilmesi zordur. Bu sebepten ötürü Türkiye'nin kendi özgül koşulları ve alt kültürlerinin incelenmesi, genelde

suç, özeldede kadın suçluluğunun sorgulanması için oldukça önemlidir.

Benzer ihtiyaç ve savunma mekanizmaları olan ortak değerlere sahip ve genelde birlikte yaşayan gruplara alt kültür denmektedir (Siegel, 1988: 170). İrk, din, dil, etnik köken, sosyal sınıf, yaşanılan bölge alt kültürler olarak kabul edilebilir (Horton, 1984: 88). Horton (1984)'ın tanımına göre sosyalizasyon ömrü devam eden bireyin ait olduğu grubun değerlerini içselleştirme sürecidir. Bu iki tanım birleştirilecek olunursa; bireylerin sosyalizasyon süreci içinde doğup büyüdüğü alt kültürlerin değerlerini içselleştirdikleri ve aynı zamanda da onlar tarafından kontrol edildikleri söylenebilir. Türkiye'de özellikle namus cinayetleri bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Namus uğruna cinayet işlenebileceğini öğrenerek büyüyen bir çocuk, ileriki yaşlarında böylesi bir problemle karşılaştığında namus adı altında cinayet işlemekten kaçınmayacaktır. Ayrıca yaşadığı çevrede bu değerleri içselleştirmiş olan diğer bireyler de bu konuda ona baskı yaparak bir çeşit sosyal kontrol uygulayacaklardır. Bu nokta alt kültür, öğrenme ve sosyal kontrol teorilerinin örtüştüğü alan olarak kabul edilebilir. Bu örtüşme alanı çalışmanın bulgularının yorumlanmasına yardımcı olmuştur.

Sosyal Kontrol Teorisi, bireyler içsel ve dışsal mekanizmalar tarafından kontrol edildiklerinden toplumdaki mevcut değerlere uyarlar. Aile, okul, üyesi olunan grup sosyal kontrol mekanizmaları olarak kabul edilebilir (Horton ve Hunt, 2003: 278). De Li and MacKenzie (2003: 278)'ye göre sosyal kontrol mekanizmaları erkek ve kadınlar üzerinde benzer etkilerde bulunmaktadır. Suç ve sosyal kontrol arasındaki ilişki iki yönlü düşünülebilir. Bireyin üzerindeki sosyal kontrol onu suç işlemekten

koruyabilir. Örneğin daha uzun yıllar bir eğitim kurumu ile bağ içerisinde olan ya da bir işe sahip olup aktif olarak çalışan bireylerin suça daha az eğilim göstermesi gibi. Kurumsal bağ güçlendikçe suça eğilim azaldığı varsayılabılır. Buna karşın bireyin üzerindeki baskının artmasına bağlı olarak birey suç işleme eğilimi de gösterebilir. Örneğin sosyal kontrolün en üst seviyede olduğu aşiretlerin içinde namus temizleme adı altında kişilerin cinayete zorlanması gibi.

Kadın suçluluğunu, Denizli Açık Cezaevi özelinde inceleyen bu çalışmanın temel çıkış noktası, suç olgusunun ekonomi, eğitim, kültür ve hukuk gibi birçok kurum ve bunların etkileşimi bağlamında sorgulaması gerekliliğidir. Alt Kültür, Öğrenme ve Sosyal Kontrol Teorileri çalışmanın teorik çatısını oluşturmaktadır. Çalışmanın, alan kısmını Denizli Açık Cezaevindeki 60 kadın hükümlü ile yapılmış olan anket ve 6 kadın hükümlü yapılmış derinlemesine mülakat sonuçları oluşturmaktadır. Çalışmanın alan kısmı bir haftalık bir süreci kapsamaktadır. Denizli Açık Cezaevinde geçirilen süre zarfında kadın hükümlülerle ortak paylaşımlarda bulunulmuş, katılımlı gözlem yapılmıştır. Elde edilen bulgular bu teoriler ışığında Türkiye'nin özgül koşulları da göz önünde bulundurularak tartışılmıştır.

DENİZLİ AÇIK CEZAEVİNDEKİ KADIN HÜKÜMLÜLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Denizli Açık Cezaevi ağırlıklı olarak cezasının sonuna gelmiş olan ve daha öncesinde uzun yıllar kapalı cezaevinde tutulan kadınların bulunduğu bir yerdir. Bu durum katılımcıların demografik özellikleri üzerinde de belirleyici olmuştur. Örneğin katılımcılar, ağırlıklı olarak 45 yaş üstüdür. Hükümlülerin

cezalarının tamamlamış olmaları ve çoğunun uzun yıllardır cezaevinde kaldıkları düşünüldüğünde böylesi bir sonuç normal karşılanabilir. Kadın hükümlülerin demografik özellikleri ile ilgili olarak söylenebilecek olan diğer bir nokta, ağırlıklı olarak ailelerinin taşra kökenli olmasıdır. Medeni durumları incelendiğinde %36,7'si evli, %31'i dul, %13,3 bekar, %18,3'ü boşanmıştır.

Çalışmada kadın hükümlülerin eğitim seviyesinin düşük olduğu saptanmıştır. %11,7'si okuma yazma bil-

mezken, %5'i okuma yazma bilmekte ama ilkokul mezunu değildir. Ortaokul mezunu kadın hükümlülerin oranı %18,3 iken lise mezunlarının oranı ise %15'dir. Üniversite mezunlarının oranı sadece %6,7'dir. Kadın hükümlülerin ailelerinin eğitim durumları da kendi eğitim durumlarına paralellik gösterecek şekildedir. %60'ının annesi okuma yazma bilmemektedir, babaları ise ağırlıklı olarak ilkokul mezunudur.

Tablo 2: Kadın Hükümlülerin Demografik Özellikleri

Değişken	N	%
Yaş		
18-24	8	13.3
25-34	16	26.7
35-44	14	23.3
45 ve üstü	19	31.7
Doğum Yeri		
Şehir	21	35.0
Kasaba	18	30.0
Köy	21	35.0
Medeni Durum		
Bekar	8	13.3
Evli	22	36.7
Boşanmış	11	18.3
Dul	19	31.7
Çocuk Sahibi Olma Durumu		
Evet	46	76.7
Hayır	13	21.7
Kardeş Sayısı		
No	1	1.7

1-2	9	15.0
2-4	16	26.7
5-6	12	20.0
6 ve üstü	19	31.7
Hane Halkı Sayısı		
1-3	21	35.0
3-7	29	48.3
8 ve üstü	8	13.3
Eğitim Durumu		
Okur yazar değil	7	11.7
Okur yazar, ilkokul mezunu değil	3	5.0
İlkokul mezunu	25	41.7
Ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu	11	18.3
Lise veya dengi meslek okulu mezunu	9	15.0
Üniversite veya yüksek okul mezunu	4	6.7

Kadın hükümlüler, genelde kır kökenli geniş ailelerden gelmektedirler. %31,7'sinin altıdan fazla kardeşi, %20'sinin 5-6 arasında kardeşi bulunmaktadır. Kardeş sayısının suça katılımında doğrudan bir belirleyiciliğinin olduğunu söylemek oldukça zordur. Ancak suç ve kardeş sayısı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Farrington ve West (1973: 31)'in suçlu erkek çocuklar üzerine yaptığı çalışmada beşten fazla kardeşi olan erkek çocukların 22 yaşından sonra suç işlemede diğer erkek çocuklardan %50 fazla risk altındadır. Geniş ailede yaşayan çocuklar, aile içindeki çatışmalar kişi sayısına bağlı olarak artabileceğinden, yine aynı sebepten daha sınırlı bir sosyalizasyon yaşayacaklarından suça katılma riski taşıyabilirler (Reis ve Farrington, 1991:386). Kardeş sayısının fazla oluşu aile içi gelirin

bölümünü de fazlaştıracığından çocuk başına düşen harcamayı da kısıtlıyacaktır. Ayrıca kardeş sayısı fazla olan ailelerde çocukların her biri üzerindeki sosyal kontrol de daha az olacaktır.

Yetiştirme sürecinde sahip olunan maddi imkânlar, çocukların kişilik gelişiminde ve sosyalizasyonlarında önemli belirleyicilerdir. Barınma, eğitim gibi birçok imkâna sahip olmada ailenin geliri etkili olduğundan katılımcılara ailelerin gelirleri ile ilgili olarak sorular sorulmuştur. Eğitim, öğrenme, alt kültür ve sosyal kontrol teorileri için anahtar bir kavramdır. Çünkü üç teoriyle de doğrudan ilişkilidir.

Kadın hükümlülerin aileleri ağırlıklı olarak düşük gelir grubuna dâhildir. Hükümlülerden çocukluklarındaki ailelerinin aylık gelirlerini bugünkü karşılığıyla değerlendirmeleri istendiğinde, şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Kadın hükümlülerin %15'i ailesinin aylık gelirinin 300 YTL'den az, %26,7'si 300-500 YTL arasında, %20'si 500-1000YTL arasında olduğunu belirtmiştir. Sadece %10'unun ailesinin geliri 1000 YTL'nin üstündedir. Katılımcıların %60'ı çocukken sahip olmak istediklerini almaya imkan bulamadığını, %45'i ise maddi olarak güçlük çektiğini söylemiştir. Bu sonuçlardan hareketle örneklem grubundaki kadın hükümlülerin çocukluklarında maddi olarak yoksulluk ve yoksunluk yaşadıkları söylenebilir.

KADIN HÜKÜMLÜLERİN HÜKÜM GİYDİKLERİ SUÇLAR VE SUÇ İŞLEMELERİNE NEDEN OLAN SEBEPLER

Hazırlanmış olan çalışmanın en önemli amaçlarından biri Denizli Açık Kadın Cezaevi'ndeki örneklem yardımıyla Türkiye'de kadın suçlularının hangi sebeplerle suç işlediklerini tartışmaktadır. Türkiye'de kadınları suç işlemeye iten sebeplerin anlaşılmasının kadın suçluluğu olgusunun bir bağlama oturturulabilmesi için kilit nokta olduğu düşünülmektedir. Bu sebepten ötürü katılımcılara hangi suçtan hüküm giydikleri, onları suça iten nedenler ve daha önce suç işleyip işlemedikleri sorular sorulmuştur. Ayrıca öğrenme ve suç arasındaki bir ilişkinin var olabileceğini varsayımından yola çıkılarak aile ve yakın çevrede başka hükümlü olup olmadığı sorgulanmıştır.

Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar kadınları suç işlemeye iten sebepler konusunda genel bir veriye ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu durum mümkün olduğunda farklı özet tarihlere sahip 6 kadın hükümlü ile yapılan derinlemesine mülakatlarla aşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar kadınları suç işlemeye iten sebepler konusunda genel bir veriye ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu durum mümkün olduğunda farklı özet tarihlere sahip 6 kadın hükümlü ile yapılan derinlemesine mülakatlarla aşılmaya çalışılmıştır.

Değişken	N	%
Hangi suçtan ötürü ceza infaz kurumunda bulunmaktasınız?		
Yankesicilik	5	8.3
Diğer	10	16.7
Hırsızlık	4	6.7
Adam Öldürmek	33	55.0
Öldürmeye Teşebbüs	3	5.0
Uyuşturucu Madde İmal ve Ticareti	1	1.7
Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Bırakma	1	1.7
Sizi suç işlemeye yönelten sebep veya sebepler nelerdir?		
Evlenmek İçin	1	1.7
Arkadaş Çevresi	5	8.3
Aileiçi Şiddet	14	23.3
Diğer	9	15.0
Namus Uğruna	12	20.0
Kan Davası Nedeniyle	1	1.7
Sarhoşken Başlayan Kavga Yüzünden	4	6.7
Para Alacağı İçin	1	1.7
Toprak Paylaşımı Yüzünden	1	1.7

Maddi Sıkıntı Yüzünden	4	6.7
Yoksulluk Yüzünden	5	8.3
Daha Önce Başka Bir Suçtan Ötürü Hüküm Giydiniz mi?		
Evet	26	43.3
Hayır	34	56.7

mıştır. Bu bölümde yer verilecek olan derinlemesine mülakat alıntılarında katılımcıların gerçek adları saklanmış, takma adları ile kendilerinden bahsedilmiştir.

Kadın hükümlülerin öncelikli olarak suç işlemeye sebepleri, aile içi şiddettir. Katılımcıların %23'ü ailesinde şiddete maruz kaldığından ötürü suç işlediğini belirtmiştir. Derinlemesine mülakatlar da desteklemiştir ki aile içinde eşlerinden veya ailenin diğer fertlerinden şiddet gören kadınlar ya şiddet gördükleri anda ya da uzun süre şiddet görmeleri sonucunda, çoğu kez kendilerini korumak veya büyük öfke patlamalarıyla suç işleyebilmektedirler. Kadınların uğradıkları şiddetin ise çok boyutlu bir yapısı vardır. Kayınvalide ve ailenin diğer kadın fertlerini tarafından hemcinslerine yapılan sözlü tacizler de kadınlar üzerinde ağır etkiler bırakabilmektedir. Katılımcılardan eş cinayeti sebebiyle hüküm giymiş, ilkökul mezunu Hatice Yanık, çocuğu olmaması sebebiyle eşinin annesinin uzun yıllar kendisine hem fiziksel hem de sözel şiddet uyguladığını, sık sık ceza olsun diye eve kapattığını anlatmıştır. Köydeki diğer kadınlar tarafından kusurlu olarak damgalandığını ve dışlandığını ifade eden Yanık'ın resmi nikahı bulunmamaktadır ve yaşadığı köyün kültürüne bağlı olarak böylesi bir baskı görmektedir. Çünkü köyde yaşayan herkes çocuk sahibi olamamak konusunda sadece kadınların kusurlu olabileceğine inanmaktadır. Tıbbi destek almak ise günah olarak görülmektedir. Böylesi bir duru-

mun tek çözümü ise erkeğin başka bir kadınla evlendirilmesi yani eve bir kuma getirilmesidir. Yanık, eve kuma getireceğini öğrendiği gün eşini plansız, ani bir öfke patlaması sonucunda öldürdüğünü belirtmiştir. Yanık'a göre eşinin eve kuma getirmesi kendisinin kusurlu olduğunun meşrutiyet kazanması yani tüm köy halkı tarafından resmen kabul edilmesi olacaktı. Yanık örneğinde birbirinden farklı sosyal olgular iç içe geçmiş ve suçun meydana gelmesi ile neticelenmiştir. Bu örnek ile sınırlı kalınarak, kadının temel işlevinin doğurganlık olarak görüldüğü, gerektiği durumlarda kadınlara farklı sebeplerden şiddet uygulanabileceği, hatta üzerine kuma getirilebileceği bir alt kültür, kadınları suç işlemeye itebilir.

Katılımcılardan üç çocuk annesi, ilkökul mezunu ve eş cinayetinden hüküm giymiş olan Sinem İçer de uzun yıllar eşinin alkol problemi yüzünden eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Patlama anı ise eşinin çocuklarını öldürmeye teşebbüs etmiş olmasıdır. İçer'in çocukluğu Karadeniz'in bir köyünde geçmiştir ve çocukluğu boyunca başka kadınların şiddete maruz kaldığını görememiştir. Bu noktada şiddetin öğrenilmesinin iki boyutu olduğu söylenebilir. Birinci boyutta erkekler ailenin diğer erkeklerinin annelerine veya ailenin diğer kadınlarına uyguladıkları şiddeti görememiştir. İkinci boyutu ise kadınlarda çocuklukları boyunca bu örnekleri görememiştir. İkinci boyutu ise kadınlarda çocuklukları boyunca bu örnekleri görememiştir. İkinci boyutu ise kadınlarda çocuklukları boyunca bu örnekleri görememiştir. İkinci boyutu ise kadınlarda çocuklukları boyunca bu örnekleri görememiştir.

İçer'e göre eşinin ona yıllarca şiddet uygulaması katlanabilir bu yüzden de tepki vermemiştir. Ancak çocuklarının hayatı tehlikeye girince şiddete şiddetle karşılık verme gereği duymuştur.

Aile içi şiddetin en üst seviyesi olarak kabul edilecek enstest olgusuna da çalışma sürecinde rastlanılmıştır. Burcu Yılmaz adlı katılımcı, eşini öz kızlarını enstest ilişkiye zorlarken yakalamış ve olay anında eşini öldürmüştür. Alt kültür ve sosyal kontrol olguları bu vakada da anlam kazanmaktadır. Çünkü mağdur durumda olan Yılmaz ve kızı olaydan sonra ölüm tehditleri almıştır. Yılmaz, cezaevine girdikten sonra kızı zorla başka bir köye gönderilmiştir. Bu durum namus olgusuyla da ilişkilidir. Çalışmada namus olgusunun kadınları suç işlemeye iten ikinci sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de namus kadının bedeni ile ilişkili olarak algulandığı için, kirlenmiş bedenden öldürülerek (yok edilerek) veya uzaklaştırılarak kurtulmak istenmektedir. Normlara kuvvetle bağlı olarak yaşayan ailelerde, namus uğruna işlenen cinayetler gerekli ve normal olarak görülebilir (Sirman, 2006: 43). Yılmaz'ın cezaevinde sürekli olarak tehditler alması yaşadığı travmaya ölüm korkusunu da ekleyerek daha büyük bir travmaya neden olmaktadır. Yılmaz örneği, kadın suçluluğunda sosyal hizmet uzmanı, sosyolog ve psikologlar ve güvenlik güçleri gibi birçok farklı alandan kişinin bir arada çalışması gerektiğini ortaya koyması açısından anlamlıdır. Yılmaz gibi eğitim seviyesi düşük, herhangi bir mesleki becerisi olmayan ve suç işlediği yere tekrar geri dönemeyecek olan kadın hükümlüler için eğitim programları ve sonrasında da devlet güvencesinde istihdam alanları yaratılmalıdır. Aynı zamanda da yasal destekle hasımlarından korunmaları

önemlidir. Bu durumdaki kadınlar için farklı koruma programları çıkarılabilir.

Kadın hükümlülerin suç işleme sebeplerinden ikincisi daha önce de belirtildiği üzere namustur. Katılımcıların, beşte biri namus sebebiyle suç işlediklerini söylemiştir. Türkiye'deki kadın suçluluğunu, batıdan ve Amerika'daki kadın suçluluğunda ayıran en önemli noktalardan biri budur. Avrupa'da ve Amerika'da hem sosyal hem de çalışma hayatında özgürleşen kadınlar suç işlerken, Türkiye'de farklı olarak sosyal baskı kadınları suç işlemeye itmektedir. Namus cinayetleri, patriarkal kontrolün en uç noktasıdır. Kadının namusundan kocası da dâhil olmak üzere tüm aile sorumludur. Erkeğin namuslu olabilmesi, hâkimiyetinde olan kadınların namusunu kontrol edebilmesine bağlıdır. Alt kültür teorisi, Türkiye'nin batısı ve doğusunun namusu farklı algılamasını açıklamaya yardımcı olabilir.

Üretim ve dağıtım ilişkilerinin aile içinde düzenlendiği yerlerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri) kişiler birbirlerinin kimliklerinin şekillenmelerinde doğrudan belirleyicilerdir (Simon, 2006:42). Her bölgenin ve bölgeler içinde de ayrıca farklı alt kültürlerin kadın ve namusa dair farklı ve kendilerine özgü normları vardır. Bu normlar MacKenzie'nin belirttiği üzere hem kadınları hem de erkekleri bağlamaktadır. Hem kız çocuklar hem de erkek çocuklar bu normları öğrenerek büyümekte ve onları içselleştirmektedirler. Hatta gerektiğinde bu normlara uygun olarak farklı cezalar uygulayabilmektedirler.

Türkiye'de kadın suçluluğunda önemli olduğu düşünülen diğer faktörler eğitim ve öğrenmedir. Bu iki faktör de kendi başına olmasa da diğer bazı faktör-

lerle bir araya gelince kadın suçluluğunda belirleyici olabilmektedir. Terör suçundan hüküm giymiş olan bir katılımcı çocuk yaşta örgüt tarafından kaçırıldığını, suça dair herhangi bir fikri olmadığı halde uzun bir eğitim sürecinden sonra suç işleyebilir hale geldiğini anlatmıştır. Yetiştirildiği kampa herkeşin farklı suçlar işleyebilmesi, suçun normal bir olgu olarak görülmesi, Ayşe Kara'nın da suçu belli bir süre sonra içselleştirmesine neden olmuştur. Ayrıca Kara'nın küçük yaşlardan itibaren ailesinden uzaklaştırılıp kampa götürülmesi en temel sosyal kontrol mekanizması olan aileden yoksun kalmasına neden olmuştur. Diğer bir sosyal kontrol mekanizması olan formel eğitim yerini ise örgütün uyguladığı eğitim almıştır.

Derinlemesine mülakat yapılmış olan katılımcılardan bir diğeri de 22 yaşında, okuma yazma bilmeyen Gül Çimen'dir. Çimen suç oranı çok yüksek bir mahallede büyümüştür. Babası ve erkek kardeşleri de kendi gibi yankesicilik suçundan daha önceleri hüküm giymişlerdir. Yakın komşuları arasında da farklı suçlardan hüküm giymiş olanlar bulunmaktadır. Çimen, yetişme sürecinde ailesinden gerektiğinde suç işlenebileceği yönünde telkinler almıştır. Çimen'e göre eğer insanlar açsa sadece karnlarını doyurabilecek kadar çalabilirler. Çimen, öğrendikleri doğrultusunda patolojik bir olgu olan hırsızlığı normal olarak içselleştirmiştir. Çimen de Kara gibi sosyal kontrol mekanizması okuldan mahrum olarak büyümüştür. Diğer örneklerden farklı olarak bu örneklerde sosyal kontrolün eksikliği suça zemin hazırlamıştır. Daha önceki örneklerde ise sosyal kontrolün fazlalığı kadınları suç işlemeye yöneltmiştir.

Öğrenmenin kadın suçluluğunda önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Suçun bazı durumlar karşısında

işlenebileceğinin normal olarak kabul edildiği sosyal çevrelerde yetişmiş olan Çimen örneği gibi kadın hükümlülerin suça dair algılamaları, yakın çevrelerindeki paralel olmuştur. Suçun ailede veya yakın çevrede yinelenmesi veya aile bireyleri tarafından işlenmesi o aile içinde büyüyen çocuklar için model teşkil etmekte ve ileriki yaşlarda suç işlemelerini kolaylaştırmaktadır. Katılımcıların %36,7'sinin ailesinde daha önce hüküm giymiş bir akrabalarının olması bu varsayımı güçlendirmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere suç kavramını tek bir nedenle açıklamak oldukça zordur. Benzer bir durum kadın suçluluğu için de geçerlidir. Tüm faktörler ancak kendi içerisindeki bağlamda anlam kazanmaktadır ve sıklıkla birden çok neden biraraya gelerek kadınların suç işlemesine zemin hazırlamaktadır.

Kadın suçluluğu ve yoksulluk arasında da bir ilişki kurulabilir. Bu ilişkiyi kurmaya çalışan hem batıda hem de Türkiye'de çalışmalara rastlanılmaktadır. Bu konuda yapılmış olan çalışmalardan biri Miller'e aittir. Miller 37 tane hırsızlıktan hüküm giymiş olan kişi ile görüşmüştür. Çalışma sonucunda erkek ve kadınların farklı sebeplerden dolayı hırsızlık yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Pollock ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada kadınların ağırlıklı olarak işsizlik ve yoksulluk sebebiyle hırsızlık yaptıkları ortaya çıkmıştır (Pollock, 2005:20-25). Benzer şekilde çalışmaya katılan kadın hükümlüler içerisinde hırsızlık ve yankesicilik suçlarından hüküm giymiş olanlar yoksulluk ve maddi sıkıntı yüzünden suça karışıklarını belirtmişlerdir. Ancak batıda kadınların karıştığı hırsızlık olayları çok daha örgütlüdür. Batıdaki kadın suçluluğunun Türkiye'deki kadın suçluluğundan ayrıldığı bir diğer noktalardan biri de budur.

- Horton, P., Hunt, C., *Sociology*, Mac. Graw-Hill International Editions, Singapore, 1984
- İçli, T., *Kriminoloji*, Martı Kitabevi, Ankara, 2004
- Menokan, E., *Sivas ve Kocaeli Çevrelerinde Kadın Suçlular Üzerine Etnometodolojik Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996
- Pollock, O., *The Criminality of Women*, Philadelphia University of Pennsylvania Press, 2005
- Reis A., Forrington, D.P., "Advancing knowledge about co-offending: Results from a prospective longitudinal survey of London males" *Journal of Criminal Law and Criminology*, 82 p. 360-95, 1991
- Siegel, L. J., *Criminology* West Pub. Comp, St Paul, 1988
- Simon, R., *The Contemporary Women and Crime*, D.C: Government Printing Office, Washington, 1975
- Simon, R., *The Contemporary Women and Crime*, D.C: Government Printing Office, Washington, 1975
- Sirman, N., *Namus Adına Şiddet: Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*, ed. Shahrzad Mojab, Nahla Abdo, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2006
- West, D.J and Forrington D. P., *Who Becomes Delinquent* London: Heinemann, 1973.

Anayasanın 24. Maddesinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi

Sinan Kadir ÇELİK*
Ali Orhan TEKİNSOY**

GİRİŞ

Kant'ın 1798 yılında yayımlanan *Fakülteler Arasındaki Çatışma* adlı çalışmasına bakarsak yüksek fakültelerle -ki bunlar tıp, hukuk ve teoloji fakülteleridir- alçak fakülte, yani felsefe fakültesi arasında bir dizi çatışma olduğunu görürüz. Ama asıl çatışmanın felsefe ve teoloji fakülteleri arasında gerçekleştiğini ve bu çatışmanın ne denli çetin bir çatışma olduğunu Kant da bize ayrıntılarıyla anlatır. Felsefenin Avrupa'daki tarihi ise bu çatışmanın zamanla daha sonra bölüm olacak felsefe fakülteleri lehine çözüldüğünü gösterir. Bu aslında sekülerleşme süreci içinde dinin konununun değişmeye başladığının göstergelerinden biridir; diğer bir deyişle onto-teolojik dünya algısının çözülmüsidir. Bu çözülmeye hukuk anlayışımızı da etkilemiş, modern hukuk ve devlet teorilerinde devletin her türlü din ve anlayışa eşit mesafede durması gerçeken seküler bir organizasyon olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

Geldiğimiz bugünkü noktada, durumun görünümünü, Anayasamızın 24. maddesi ile düzenlenmiş olan zorunlu din eğitimi üzerinden değerlendireceğiz. Söz konusu maddenin hukuksal olarak temellendirilemeyeceğini savunmakla birlikte bu maddenin pratikte nasıl

işlediğini de yaptığımız sosyolojik araştırmayla göstermeye çalışacağız.

24. MADDE VE UYGULAMASI

Anayasamızın 24. maddesi, "*din ve vicdan hürriyeti*" başlığı altında ilk fıkrada bir biçimde serbestliği ortaya koyarken; Anayasa tekniğiyle bağdaşmayacak bir biçimde ayrıntılı düzenlenmiş üçüncü fıkrasında, "*Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır*" ifadesine yer vermiştir.

12 Eylül darbesinin gerekçeleri arasında, Milli Selamet Partisi'nin Konuya Mitingi ile ayyuka çıkan dini hareketin çizgiyi aşmış bir hal alması da yer almaktaydı ki, Anayasa ile din dersinin zorunlu hale getirilmesi 12 Eylül rejiminin "*devleti kurtarma*" misyonunda bir "paradoks" gibi belirmektedir.

Oysa burada bir paradokstan değil, devletin ideolojik aygıtlarından ve modern devletin ulus yaratma sürecinden söz etmek gerekir. Bu bildirinin konusuyla sınırlı olarak diyebiliriz ki, Anayasamızın 24. maddesi düzenlemesi ile din ve din eğitimi, toplumu düzenlemede işlevsel

* Orta Doğu Üniversitesi Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi

** Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Bilim Dalı Öğretim Görevlisi